

УДК 343

DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v6.2025.14>*П. С. Єпринцев**orcid.org/0000-0002-9790-9565**доктор юридичних наук, доцент,**професор кафедри державно-правових дисциплін**Навчально-наукового інституту права та соціального менеджменту**Донецького державного університету внутрішніх справ*

ОРГАНІЗОВАНА ЗЛОЧИННІСТЬ ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ

Постановка проблеми. Ефективність боротьби з організованою злочинністю значною мірою залежить від повноти та всебічності дослідження різних аспектів цього явища. Аналіз тенденцій розвитку організованої злочинності в сфері державної безпеки, як в Україні, так і на глобальному рівні, визначається тим, що цей вид злочинності є одним із найзагрозливіших. Він формує не лише потенційні, але й реальні загрози національній безпеці держави та навіть ставить під ризик сам факт її існування. Вчені та практики давно погоджуються з невтішним фактом, що в умовах ослаблення державних інституцій та втрати легітимності органів державної влади організована злочинність у сфері державної безпеки прагне заповнити управлінський вакуум у суспільстві. При цьому вона неформально бере на себе частину управлінських функцій, що може призвести до непередбачуваних і небезпечних наслідків. Слід зазначити, що нині цей вид організованої злочинності демонструє динамічний розвиток, активно адаптуючись до нових умов на основі сучасних інновацій. Вона застосовує високотехнологічні методи як для здійснення злочинів, так і для протидії правоохоронним органам [1, с. 327].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема організованої злочинності як загрози національній безпеці України залишається у фокусі уваги як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Це зумовлено складністю, багатогранністю та динамічним характером цього явища. У наукових роботах організована злочинність аналізується не лише як сукупність злочинних дій, але й як системне соціально-правове явище, що має значний вплив на політичну стабільність, економічний розвиток, діяльність державних інституцій і рівень суспільної довіри до влади. Помітний вклад у дослідження актуальних проявів організованої злочинності у контексті державної та національної безпеки зробили такі дослідники, як О. М. Юрченко, В. Л. Грохольський, О. М. Джужа, І. А. Артеменко. Вони звертають увагу на еволюцію цього явища, його здатність адаптуватися до нових соціально-політичних умов, використовуючи інноваційні технології та сучасні засоби інформаційного впливу, а також стійкі ко-

рупційні зв'язки з представниками державної влади. Науковці акцентують на тому, що організована злочинність є одним із найважливіших чинників, який підриває державний суверенітет і загрожує правопорядку.

Втім, аналіз існуючих досліджень свідчить про те, що попри значну кількість праць, комплексна теоретична оцінка організованої злочинності як системної загрози національній безпеці України в умовах воєнного стану, нових гібридних викликів та трансформації сектору безпеки і оборони ще недостатньо розроблена. Залишається потреба у вдосконаленні державної політики протидії цьому явищу з урахуванням сучасних безпекових стратегій. Також нагальною є необхідність поліпшення правових і організаційних механізмів реагування на нові форми прояву організованої злочинності. Деякі аспекти цієї проблематики все ще потребують додаткового глибокого наукового обґрунтування.

Метою цієї статті є здійснення комплексного теоретико-правового аналізу організованої злочинності як системної загрози національній безпеці України в умовах воєнного стану, гібридних викликів та трансформації сектору безпеки і оборони, а також обґрунтування основних напрямів удосконалення державної політики, правових і організаційних механізмів протидії організованим злочинності з урахуванням сучасних внутрішніх і зовнішніх безпекових загроз та європейських стандартів забезпечення національної безпеки.

Виклад основного матеріалу. Національна безпека – це захист від будь-якої форми загрози, спрямованої на виклик політичним системам, соціальній стабільності, економіці, суверенітету на міжнародній арені або будь-якому сектору суспільства, важливого для добробуту держави. Організована злочинність сама по собі є символічною ознакою нефункціональної держави, яка фактично підриває довіру суспільства до соціальних, економічних і судових інститутів, стабільність яких є фундаментальною для виживання держави. Оскільки організована злочинність руйнує законну економіку та розвиток держави, суверенітет держави неминуче підривається [2; 3, с. 309].

Стаття 17 Конституції України визначає, що захист суверенітету, територіальної цілісності, а також забезпечення економічної та інформаційної безпеки є одними з ключових функцій держави та справою всього українського народу. Відповідно до Закону України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року № 2469-VIII, пункт 4 частини 3 статті 3 наголошує, що державна політика у сферах національної безпеки та оборони орієнтована на гарантування військової, зовнішньополітичної, державної, економічної, інформаційної, екологічної безпеки, захист критичної інфраструктури та кібербезпеки. Крім того, охоплюються й інші напрями. У частині 1 статті 27 зазначається, що комплексний огляд сектору безпеки та оборони включає такі заходи: оборонний огляд, огляд громадської безпеки та цивільного захисту, аналіз оборонно-промислового комплексу, перевірку діяльності розвідувальних органів, вивчення загальнодержавної системи боротьби з тероризмом і оцінку стану кіберзахисту державних інформаційних ресурсів та критичної інфраструктури [4].

Забезпечення національної безпеки є ключовою функцією держави, спрямованою на гарантування її стабільного існування, збереження суверенітету та територіальної цілісності. В умовах сучасної геополітичної нестабільності, посилення гібридних загроз і внутрішніх викликів, важливість ефективного моніторингу загроз набуває особливого значення. Такий підхід дозволяє своєчасно виявляти, оцінювати та нейтралізувати ризики, які можуть впливати на безпеку держави, суспільства та її громадян [5, с.220].

В умовах збройного конфлікту та часткової окупації території України зростає загроза з боку організованої злочинності. Стратегічний пріоритет забезпечення національної безпеки нашої держави зумовлює важливість протидії організованій злочинності, особливо тій, яка має корумповані зв'язки. Це є ключовою загрозою для конституційного ладу, національної безпеки, економічної стабільності України, дотримання правопорядку, зміцнення верховенства права та законності в суспільстві [6, с. 116].

Слід відмітити, що організована злочинність являє собою об'єднання кримінального середовища в межах певного регіону, окремої галузі господарства або у визначених сферах управління. Це відбувається через створення стійких, згуртованих, ієрархічно вибудованих злочинних угруповань, орієнтованих на тривалу спільну протиправну діяльність з метою систематичного отримання високих прибутків, подібних до промислу. Вони часто діють із прихованим використанням офіційних економічних, управлінських структур, а також через залучення корумпованих представників органів державної влади та управління. Організова-

на злочинність, як закономірне явище в умовах цивілізованого суспільства, проявляє себе через конкретні кримінально протиправні дії, що становлять об'єкт вивчення кримінального права [7, с. 10; 8, с. 13].

Варто підкреслити, що протидія організованій злочинності повинна здійснюватися виключно в межах чинного законодавства, із дотриманням таких основних принципів:

- принцип законності: боротьба з організованою злочинністю має вестися виключно спеціально уповноваженими органами та лише в рамках, що чітко окреслені законодавством.

- принцип системності: протидія організованій злочинності повинна бути комплексною і враховувати запобіжні, контрольні, спеціальні тактичні дії, ресурсне забезпечення та інші необхідні заходи.

- принцип комплексності: стратегічні та тактичні завдання мають узгоджуватись між собою, охоплюючи правові, кримінологічні, управлінські та інші аспекти.

- принцип динамічності: передбачає постійний врахунок змін у розвитку організованої злочинності та адаптацію методів боротьби до нових викликів.

- принцип плановості та послідовності: охоплює ретельне планування заходів, спрямованих на боротьбу зі злочинністю, визначення строків виконання, чіткий розподіл повноважень між відповідальними суб'єктами, а також впровадження та реалізацію цих заходів у логічній послідовності. При цьому слід забезпечити зрозуміле розмежування функцій різних суб'єктів і налагодити ефективну співпрацю між ними.

- принцип прозорості: передбачає доступність інформації про діяльність органів, що борються з організованою злочинністю, у межах дозволеного законодавством і з урахуванням національних інтересів. Застосування цих принципів дозволить побудувати ефективну та законну систему боротьби з організованою злочинністю [9, с.144].

Еволюція організованої злочинності під час воєнного періоду загострила їх властивості, що об'єктивно становлять пряму загрозу державному ладу в Україні. У сфері вітчизняного права та спеціальних досліджень виокремлено основні риси, характерні для сучасної організованої злочинності, які пов'язані з посяганнями на національну безпеку. Серед них можна виділити наступне: наявність корумпованих зв'язків у системі державних органів, правоохоронній та судовій сферах; існування внутрішніх і зовнішніх структур для забезпечення захисту угруповань; політизація злочинної діяльності, що проявляється у спробах проникнення членів організованих злочинних угруповань до органів влади або встановленні міцних зв'язків із

їх представниками; діяльність, яка має регіональний, міжрегіональний і міжнародний характер; а також вплив організованої злочинності на легальні сектори економіки [7, с.8-12].

Організована злочинність – це складне явище, яке важко досягнути через наявність численних визначень, зокрема юридичних, кримінологічних і соціологічних. На Міжнародному колоквиумі з організованої злочинності, який відбувся в Сен-Клу у травні 1988 року, Міжнародний секретаріат Інтерполу вперше надав визначення цього явища: це будь-яка організація або група осіб, що займаються систематичною незаконною діяльністю з метою отримання прибутку, незалежно від державних кордонів. Водночас Організація Об'єднаних Націй розглядає організовану злочинність як структуровану групу з трьох або більше осіб, що діють протягом тривалого часу задля скоєння серйозних злочинів чи порушень із наміром отримати фінансову або іншу матеріальну вигоду, прямо чи опосередковано. У грудні 2000 року Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності, підписана в Палермо, підтвердила саме це визначення. Організовану злочинність можна розглядати і як специфічну модель управління нелегальними ринками. У її основі часто лежать окремі злочинці, які функціонують у мережах і водночас впливають як на законні, так і нелегітимні економічні сфери. Хоча діяльність таких структур може мати глобальний характер, їхній реальний вплив зазвичай проявляється на місцевому рівні. Це явище охоплює широкий спектр кримінальних активностей, серед яких можна виділити такі: незаконне виробництво й розповсюдження наркотиків; торгівлю людьми; економічні та фінансові шахрайства, включаючи відмивання коштів; незаконну торгівлю зброєю; морське піратство; кіберзлочини; злочини проти довкілля, зокрема нелегальне захоронення токсичних відходів; а також торгівлю органами [10, с. 633].

Сучасна організована злочинність є потужним фактором політичної та економічної нестабільності, викликаючи серйозну загрозу національній безпеці держави. Її проникнення в законодавчі органи, структури державного управління, правоохоронну та судову систему сприяє поширенню її впливу. У результаті під удар потрапляє низка ключових соціальних цінностей, серед яких життя і здоров'я людей, їхня честь і гідність, недоторканність і безпека особистості, економічна стабільність, громадська безпека та порядок. Організовані злочинні угруповання постійно еволюціонують, змінюють свої форми діяльності, виходять за межі кордонів однієї держави, набуваючи транснаціонального масштабу. У зв'язку з цим виникає гостра потреба у впровадженні ряду послідовних заходів, спрямованих на створення національної

системи протидії організованій злочинності, як важливого елементу забезпечення національної безпеки України [9, с.143].

Артеменко І.А. характеризує організовану злочинність як відносно автономне негативне соціальне явище, пов'язане із згуртуванням кримінального середовища в межах регіону або країни. Це явище включає поділ злочинної спільноти на ієрархічні рівні з виділенням лідерів, які, не беручи безпосередньої участі у конкретних злочинах, виконують функції організаторів, управлінців та ідеологів. Також організована злочинність втягує до своєї діяльності корумпованих посадових осіб, монополізує та розширює сфери незаконної активності й створює системи, спрямовані на уникнення соціального контролю [11, с. 489].

Як думку Грохольського В.Л., організована злочинність – найскладніше і найнебезпечніше антисоціальне явище, яке не має державних меж і наразі становить реальну загрозу для держави та суспільства в умовах сучасного розвитку України [12, с. 346].

Джужа О.М. наголошує, що організована злочинність є, мабуть, найбільш складним, багатоаспектним і небезпечним феноменом, який перш за все впливає на політичну, економічну, соціальну, правову та моральну сфери суспільства [13].

Як зазначає Доценко О.С., у Законі України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» надано досить поверхневе визначення організованої злочинності, яке не відображає її сутність та реальну суспільну небезпеку таких проявів. Зокрема, організована злочинність трактується як сукупність злочинних дій, що здійснюються у зв'язку зі створенням та функціонуванням організованих злочинних угруповань [14, с. 37].

Слід зазначити, що Міністр внутрішніх справ України Ігор Клименко підписав Стратегію розвитку Національної поліції України на 2026-2030 роки, створену у співпраці з іноземними партнерами та громадськістю. Цей документ розроблено для виконання пункту Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку, що є частиною сектору безпеки та оборони України на 2023-2027 роки, затвердженого рішенням Кабінету Міністрів України в серпні 2024 року. Стратегія передбачає впровадження низки законодавчих, координаційних і практичних заходів, спрямованих на зміцнення Національної поліції як незалежного органу державної влади. Її діяльність базуватиметься на принципах створення безпечного середовища та забезпечення належного захисту прав громадян за моделлю сервісної політики, адаптованої до передових європейських стандартів. Серед ключових пріоритетів стратегії виділено ефективну протидію злочинності, удосконалення

процесів кримінального провадження, підвищення якості забезпечення громадського порядку та безпеки. Також наголошено на посиленні гарантій захисту прав людини, створенні результативної системи управління, цифровізації процесів, впровадженні прозорості та доброчесності у роботі поліції, модернізації кадрових політик й активізації міжнародного співробітництва. Особливий акцент зроблено на здатності поліції забезпечувати виконання функцій в умовах воєнного стану, стабілізацію безпекової ситуації, а також відновлення роботи на звільнених територіях у контексті післявоєнної відбудови країни [15].

Висновки. Здійснений теоретико-правовий аналіз свідчить, що в сучасних умовах організована злочинність є однією з головних системних загроз національній безпеці України. Вона характеризується багатокомпонентним, багаторівневим і динамічним характером, об'єднуючи кримінально-правові, політичні, економічні, соціальні та інформаційні аспекти. Ці ризики особливо загострюються у зв'язку з режимом воєнного стану, гібридними викликами та трансформацією сектору безпеки й оборони.

Дослідження підтверджують, що сучасні організовані злочинні угруповання демонструють високий рівень адаптивності, міжнародну масштабність діяльності, активне використання інноваційних і цифрових технологій, а також міцні корупційні зв'язки у структурах державної влади, правоохоронних і судових органах. Ці характеристики не лише ускладнюють процес їх виявлення та ліквідації, але й створюють серйозну загрозу для суверенітету, конституційного ладу, економічної стабільності та суспільної довіри до влади.

Ефективна боротьба з організованою злочинністю має базуватися на принципах законності, комплексності, системного підходу, динамічності, чіткого планування, послідовності та відкритості. Вона повинна реалізовуватися в рамках інтегрованої державної політики у сфері національної безпеки. Основний акцент слід зробити на вдосконаленні нормативно-правової бази, підвищенні рівня міжвідомчої координації, розвитку аналітичних і прогностичних інструментів, а також на імплементації європейських стандартів та передового міжнародного досвіду.

Отже, створення цілісної національної системи протидії організованій злочинності має залишатися ключовим елементом гарантування національної безпеки України. Виконання стратегічних документів у царині правоохоронної діяльності, зокрема Стратегії розвитку Національної поліції України на 2026-2030 роки, формує необхідне підґрунтя для посилення ефективності боротьби з організованою злочинністю. Це сприяє укріпленню верховенства права та забезпеченню стабільного

розвитку країни в умовах сучасних викликів безпеці.

Література

1. Юрченко О.М. Сучасні прояви організованої злочинності у сфері державної безпеки. *Підготовка охоронців правопорядку в Харкові (1917–2017 рр.)*. Харків, 2017. С. 327-328. URL: https://univd.edu.ua/general-publishing/konf/25_11_2017/pdf/182.pdf.
2. Joanie Chung Yin Yeung. Organised crime as a threat to national security: An analysis https://www.researchgate.net/publication/316147387_Organised_crime_as_a_threat_to_national_security_an_analysis_of_the_'Crime-Terror'_nexus.
3. Шульженко Н.В. Інформаційна безпека від загроз транснаціональної організованої злочинності. *Електронне наукове видання «аналітично-порівняльне правознавство»*. №6. 2022. С. 307-310. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/02/57.pdf>.
4. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018р. № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.
5. Калашник А. Інноваційні підходи до вдосконалення адміністративно-правового забезпечення мніторингу загроз національній безпеці України. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*. 2024. №4. С.218-225.
6. Міщенко Т.М. Актуалізація проблем боротьби з організованою злочинністю з корумпованими зв'язками в Україні. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. Том 29 (68). № 4. 2018. С. 115-119.
7. Боротьба з корупцією та організованою злочинністю: підруч.: у 2-х т. Т.1. Боротьба з організованою злочинністю / І.М. Гриненко, Ю.Р. Гавдьо, В.А. Пентегов та ін. Київ: НА СБУ, 2019. 280 с.
8. Ангелуца Н.П., Негода А.С. Протидія організованої злочинності кримінально-правовими заходами. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. Випуск 80: частина 2. 2023. С.11-15.
9. Бугайчук К.Л. Концептуальні засади здійснення державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю. URL: <https://files01.core.ac.uk/download/pdf/187223091.pdf>.
10. Бідков В. Організована злочинність як виклик національній безпеці. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/16106/1/125.pdf>.
11. Артеменко І.А. Державна політика протидії організованій злочинності та корупції в Україні. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 61. С. 488–494.
12. Грохольський В.Л. Управління діяльністю спеціальних підрозділів МВС України по боротьбі з організованою злочинністю : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07 / Нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2004. 425с.
13. Джу́жа О.М. Профілактика злочинів: підручник. URL: <http://westudents.com.ua/knigi/457-proflaktika-zlochinv-djuja-om.html>.
14. Доценко О.С. Сучасний стан організованої злочинності та протидії їй на території України. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2021. № 2. С. 35-40.
15. Національна поліція України розпочинає реалізацію Стратегії розвитку на 2026–2030 роки URL: <https://npu.gov.ua/natsionalna-politsiia-ukrainy-rozpochynaie-realizatsiiu-stratehii-rozvytku-na-20262030-roky>.

Анотація

Єпринцев П. С. Організована злочинність як загроза національній безпеці України: теоретичний аналіз. – Стаття.

У статті здійснено комплексний теоретико-правовий аналіз організованої злочинності як системної загрози національній безпеці України в умовах воєнного стану, гібридних викликів та трансформації сектору безпеки і оборони. Обґрунтовано, що сучасна організована злочинність має багатокомпонентний, динамічний і транснаціональний характер, характеризується високим рівнем адаптивності, використанням інноваційних і цифрових технологій, а також стійкими корупційними зв'язками з представниками органів державної влади, правоохоронної та судової систем. Проаналізовано наукові підходи до розуміння сутності організованої злочинності, її основні ознаки та форми прояву, а також нормативно-правові засади протидії цьому явищу відповідно до Конституції України та законодавства у сфері національної безпеки. Визначено, що організована злочинність істотно підриває державний суверенітет, економічну стабільність, правопорядок і рівень суспільної довіри до державних інституцій. Акцентовано увагу на важливості розробки цілісної та скоординованої державної політики щодо протидії організованій злочинності, основою якої мають стати принципи законності, системності, комплексності, динамічності, плановості, послідовності та прозорості. Обґрунтовано, що для досягнення ефективного результату у боротьбі з цим явищем необхідно вдосконалити правові й організаційні механізми, зміцнити міжвідомчу взаємодію, забезпечити розвиток аналітичних та прогностичних інструментів, а також впроваджувати європейські стандарти й найкращі міжнародні практики. Зроблено висновок, що реалізація стратегічних документів у сфері правоохоронної діяльності, зокрема Стратегії розвитку Національної поліції України на 2026–2030 роки, є важливим чинником підвищення ефективності боротьби з організованою злочинністю та зміцнення національної безпеки держави.

Ключові слова: організована злочинність; національна безпека; державна безпека; воєнний стан; гібридні загрози; корупція; транснаціональна злочинність; державна політика; сектор безпеки і оборони; правоохоронні органи.

Summary

Yepryntsev P. S. Organized evility as a threat to national security of Ukraine: theoretical analysis. – Article.

This article provides a comprehensive theoretical and legal analysis of organized crime as a systemic threat to Ukraine's national security under martial law, hybrid challenges, and the transformation of the security and defense sector. It demonstrates that modern organized crime is multifaceted, dynamic, and transnational in nature, characterized by a high level of adaptability, the use of innovative and digital technologies, and strong ties with government agencies, law enforcement, and the judiciary.

This article analyzes scientific approaches to understanding the essence of organized crime, its main characteristics and manifestations, as well as the legal framework for combating this phenomenon in accordance with the Constitution of Ukraine and national security legislation. It establishes that organized crime significantly undermines state sovereignty, economic stability, law and order, and public trust in government institutions. The article emphasizes the importance of developing a comprehensive and coordinated state policy to combat organized crime, based on the principles of legality, systemicity, comprehensiveness, dynamism, planning, consistency, and transparency. It is substantiated that to achieve effective results in the fight against this phenomenon, it is necessary to improve legal and organizational mechanisms, strengthen interagency cooperation, ensure the development of analytical and predictive tools, and implement European standards and best international practices. It is concluded that the implementation of strategic documents in the field of law enforcement, in particular the Development Strategy of the National Police of Ukraine for 2026-2030, is an important factor in increasing the effectiveness of the fight against organized crime and strengthening the state's national security.

Key words: organized crime; national security; state security; martial law; hybrid threats; corruption; transnational crime; public policy; security and defense sector; law enforcement agencies

Дата першого надходження рукопису до видання: 10.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 21.11.2025

Дата публікації: 31.12.2025